

KNIHY ZÁHAD

JAN A. NOVÁK

Záhadné vynálezy

Překvapivé vědomosti
a utajované objevy

AL
press

JAN A. NOVÁK

Záhadné vynálezy

Překvapivé vědomosti
a utajované objevy

Copyright © Jan Antonín Novák, 2010
Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Redakční úprava Miroslav Kozák

Grafická úprava obálky Tomáš Řízek

Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek, 2010

shop@alpress.cz

Tisk a vazba: **FINIDR** Finidr, s.r.o., Český Těšín, www.finidr.cz

Vydání první

ISBN 978-80-7466-029-0

Obsah

Místo úvodu: jízdní řád do světa tajných vědomostí	7
Starší než Atlantida	13
Aerodynamika doby kamenné	43
Jiskry v temnotách věků	65
Jsem smrt, která ničí vše	93
Počítače, teleskopy a jiné nepatřičnosti	129
Číslo jako Bůh	161
Alchymie skutečná a klamná	181
Zapomenutí letci	219
Leonardův splněný sen	249
Dokumentární fotografie Ježíše Krista	273
Strážci tajných vědění	287

Místo úvodu: jízdní řád do světa tajných vědomostí

Motto:

*Abychom tedy něco odhalili,
opouštíme úplnost, kterou jsme,
neboť jsouce jí, nalézáme všechno kromě pochyb.*

(Stanislav Lem, polský spisovatel, 1921–2006)

Představte si, že jste vynalezli zařízení, které získá levnou a čistou energii z obyčejné vody. Jistě si myslíte, že teď už vás čeká jen Nobelova cena, sláva a bohatství. Nic nemůže být vzdálenější pravdě. Zveřejněním svého vynálezu jste připravili o práci miliony lidí, položili na lopatky celá průmyslová odvětví, přivedli k bankrotu hospodářství mnoha zemí. Šlápli jste na kuří oko nejmocnějším lidem planety – a ani ti ostatní nemají moc důvodů přát vám něco hezkého.

To nejlepší, v co můžete doufat, je, že přijde nabídka, abyste se odmlčeli po dobřem. Kdybyste odmítli (dobře vám radím: nedělejte to), nemělo by vás překvapit, že vás začne pronásledovat smůla. Někdy i smrtelná. Nejen ve vojenství má objev efekt pouze za předpokladu, že se o něm nikdo další nedoví...

Ještě máte chuť se o své epochální objevy dělit s lidstvem?

I to je možná jeden z důvodů, proč je historie poznání plná podivuhodných skutečností, které z běžně přijímané představy vyčnívají jak šídlo z pytle. Neplatí to jen o starých kulturách, které nám zanechaly pomníky svých dovedností, před nimiž zůstáváme stát se zatajeným dechem. Podivné artefakty nacházíme i mnohem později, v časech, z nichž je dost historických údajů.

Dodnes například nevíme téměř nic o tom, odkud se vzala hliníková zbroj v hrobě staročínského vojevůdce. Netušíme, kde uprostřed nejtemnějšího středověku čerpal Roger Bacon inspiraci k vizím letadel, ponorek a aut a co znali skuteční alchymisté ani co všechno objevili osamělí géniové renesance. Něco málo žije v obecném

povědomí o Leonardu da Vincim, je ale pravda, že jeho létající stroj opravdu vzlétl? Přitom téměř nikdo netuší, že v té době byli i další géniové, kteří tvořili v ještě větší izolaci. Stejně tak nevíme, s jakými silami si zahrávali skuteční alchymisté nebo jaké poklady vědění ukrývali a dodnes možná ukrývají členové některých tajných společností.

Jsou tací, kteří v těchto případech chtějí vidět zásahy návštěvníků z hvězd či důsledky znalostí zmizelé vyspělé civilizace. Ostatně proč ne, mnohé z hypotéz, jimiž se záhadné vědomosti snaží vysvětlit „oficiální“ věda, bývají i absurdnější. Nabízejí se ale i jiná vysvětlení: například mezní schopnosti samotného lidského mozku jsou dosud stejně nezmapované jako celá Atlantida. I u těch nejobyčejnějších lidí, natožpak u skutečných géníů.

Ostatně, kdo je to vlastně génius? Stanislav Lem, světoznámý polský autor sci-fi literatury, tvrdil, že existují tři kategorie géníů. Génius prvního stupně vlastně ani žádným géniem není, přestože je za svého života oslavován – to, že ho pochopili už jeho současníci, znamená, že vlastně ani nijak zvlášť nevyčníval. Génius druhého stupně má poněkud smutnější úděl: pochopí ho až některá z dalších generací. Skutečným géniem podle Lema je ale až teprve příslušník třetí kategorie. Ten není pochopen nikdy...

Buď jak buď, génius je člověk, který předběhl svou dobu i proto, že dokázal myslet originálně, bez ohledu na dogmata a pověry svých současníků. To je jeden z hlavních důvodů neuvěřitelně jasnozřivých myšlenek lidí, jako byli Roger Bacon, Leonardo da Vinci a mnoho dalších. Někdy máme sklony soudit je z hlediska dneš-

ní doby a tvrdit, že v něčem měli pravdu, zatímco v něčem ne. Není to ale tak, že jsme ten zbytek prostě jen ještě nepochopili?

A to byli „jen“ géniové prvního nebo druhého stupně. Ale co stupeň třetí? Mlčeli, nebo skončili v šatlavách či blázincích?

Proto je možné, že někteří lidé nadaní talentem nezávislého tvořivého myšlení možná už dávno našli cesty k tajemstvím, o jakých se nám ani nezdá, aniž měli důvody své objevy zveřejňovat. Třeba právě v těsném sousedství naší zdánlivě všední současnosti se skrývají hlubiny stejně temné a síly stejně mocné, jako byly ty, které kdysi dávno umožnily vznik megalitických staveb rozestých po celé planetě nebo které způsobily, že se mocná kamenná opevnění roztavila a pokryla vrstvou skla.

Podívejme se tedy trochu po stopách takovýchto podivných objevů a vynálezů, které jakoby nepatří do své doby nebo jejichž podstatu se nám dodnes nepodařilo vysvětlit. I kdybychom nezjistili, odkud se tyto nepochopitelné znalosti vzaly a kam se poděly, bude to rozhodně dobrodružný a zajímavý výlet.

Starší než Atlantida

Motto:

*Špatní objevitelé jsou ti, kdo si myslí,
že neexistují země, když vidí jen moře.*

(Sir Francis Bacon, anglický
učenec a politik, 1561–1626)

Mnozí věří, že za všechny záhadné technické znalosti minulých dob může Atlantida nebo nějaká jiná vyspělá a pak zaniklá civilizace. Podle Platóna Atlantidu pohltil oceán před 11,5 tisíci lety, což překvapivě přesně odpovídá konci poslední doby ledové. Jenže mnohé podivné nálezy a znalosti jsou ještě daleko staršího data. Pokud ztracená civilizace opravdu existovala, pak mohla vycházet z tradice ještě mnohem starobylejší.

Příklady jaksi nepatřičných znalostí „primitivů“ doby kamenné je tolik, že jsem skoro na rozpacích čím vlastně začít. Co takhle třeba zdravotní péči? Zdraví si každý moudrý člověk cení nejvíc – a ani naši předkové v době kamenné jistě nebyli výjimkou. A třebaže vám nejspíš termín „lékařská péče“ v souvislosti s obyvateli jeskyň čmárajícími po zdech kresby mamutů připadá poněkud nadnesený, pak vezte, že ve skutečnosti takový vůbec není. Odvážili se totiž i do chirurgických zákroků směřujících k samotnému mozku.

Mozková chirurgie doby kamenné

Už roku 1873 si francouzský lékař Pruniers povšiml, že na mnoha pravěkých lebách jsou velké oválné otvory, které nemohly být důsledkem pozdějšího náhodného poškození, protože u nich byly zřetelné stopy opracování nějakými nástroji. Vynořila se domněnka, že šlo o nějaký rituální obřad na mrtvém jedinci – snad jakési vypouštění duše z tělesné schránky či preventivní opatření proti nežádoucím ná-

vratům škodícího ducha na tento svět. Představa, že by se primitivní pralidé zmožili i na víc než jen na hloupé pověry, akademickým učencům vůbec nepřišla na mysl.

Jenže detailní ohledání prokázalo, že tyto zásahy (odborníci jim říkají trepanace lebky) se prováděly na živých lidech. Ještě závažnějším zjištěním bylo, že většina trepanací se odehrála nikoliv na zdravé kosti, ale na kosti předtím nějak poškozené – buď zraněním, nebo nemocí. Zjevně tedy nešlo o surovou magickou praxi nasvědčující primitivnímu myšlení, ale o snahu pomoci trpícímu člověku. Nejvíce ale vědce šokovalo, že to byla snaha poučená a úspěšná, protože pacienti tento zdánlivě drastický zásah velmi často přežívali. Okraje rány totiž byly zaoblené, což byl nezvratný důkaz úspěšného hojení.

Další velkou záhadu představuje rozšíření těchto nálezů v čase i v prostoru. Nejstarší provrtané lebky objevené v Evropě pocházejí z doby okolo 6500 let před počátkem našeho letopočtu. Velmi staré důkazy úspěšných trepanací byly nalezeny především na území Francie a severovýchodního Německa. Není bez zajímavosti, že datování i místa nálezů nejstarších trepanovaných lebek se nápadně blíží odhadovanému stáří nejstarších megalitických památek na území Evropy – tajemných menhirů, dolmenů a kamenných kruhů zvaných henge. Nelze proto vyloučit, že záhadný lid, který si dokázal poradit s gigantickými kamennými kvádry, vyvinul také jemnou techniku chirurgického otevírání lebky.

Trepanace ale zřejmě nemají původ v Evropě. Jericho na Blízkém východě představuje nejstarší známé lidské sídlo městského typu a z jeho okolí pocházejí trepanované lebky datované do doby okolo roku 8300 př. n. l. V severní Africe byly

nalezeny lebky s otvory po chirurgických zákrocích pocházející z 10. nebo 11. tisíciletí před počátkem našeho letopočtu. A to už se ocitáme za časem údajného zániku Atlantidy, která měla podle Platóna zmizet v oceánu okolo roku 9500 př. n. l. A nechybějí ani tvrzení, že trepanacemi byly vlastně i některé otvory na lebkách předchůdců moderního člověka starších než 100 tisíc let. Jde o záhadný případ tzv. lebky z Broken Hill, který ale nejspíš nebyl trepanací a k němuž se v této kapitole ještě vrátíme.

Zatím se ale ještě chvíli věnujme skutečným trepanacím. Lebky s vyvrtanými a zhojenými otvory se našly i na našem území, zejména v severozápadních Čechách. Zde jako první nejspíš prováděl trepanace už lid kultury šňůrové keramiky, který tu sídlil před více než čtyřmi tisíciletími, a po něm celá řada dalších obyvatel této oblasti. Výzkumy ukázaly, že okolo 80 procent trepanací v té době bylo úspěšných, což jsou výsledky, o kterých se ještě v 19. století mohlo moderním chirurgům jen zdát.

Naše území zdaleka nebylo výjimkou, nálezy lebek se zhojenými otvory po trepanacích jsou časté po celé Evropě, ale i na Kanárských ostrovech, v Americe a jinde. V Evropě toto umění naposledy pěstovali Keltové krátce před počátkem našeho letopočtu, a v jižní Americe Inkové dokonce ještě ve 14. století našeho letopočtu. Z oblasti Jižní Ameriky také existují doklady o tom, že po trepanaci následovaly další lékařské zákroky, jejichž cílem zjevně bylo zlepšit kvalitu života operovaného. Na poloostrově Paracas v Peru byly nalezeny lebky se vsazenými zlatými destičkami nahrazujícími chybějící kusy lebeční kosti. Jedna z těchto lebek měla

zlatem nahrazeno dokonce téměř celé temeno – a přesto pacient prokazatelně přežil. Nelze vyloučit, že jiné kultury k zacelování otvorů na lebce používaly jiný materiál, který se nedochoval.

Trepanace zjevně byla zásahem rozšířeným napříč kulturami a kontinenty, přestože oficiální archeologie kulturní propojení mezi světadíly stále odmítá. Mimochoodem, i v tomto ohledu existuje nápadná shoda s rozšířením megalitických staveb. A je to shoda ještě podivnější. Lze si snad představit, že na mnoha navzájem vzdálených místech začali lidé nezávisle na sobě vztyčovat velké kameny. Mnohem neuvěřitelnější je ale představa, že na tolika místech najednou si také začali vrtat díry do hlavy.

O dávných chirurgických technikách dnes vypovídají pouze archeologické nálezy, i z nich však lze ledacos vyčíst. Otvor v lebce se vrtal nebo vyškrabával pazourkem, případně byl jakýmsi rotujícím nástrojem (možná roztáčeným tětívou luku) vyříznut přesně kruhový kus kosti. Nejvíc těchto otvorů se nachází na spánkové kosti. Operatér tak získal přímý přístup k mozku; o tom, čeho tím chtěl docílit, však už nevíme téměř nic. Mozek je měkká tkáň, stopy po tom, co na něm dávní lékaři prováděli, se proto pochopitelně nedochovaly. Mohli pravěcí lidé vědět, že mozek je centrem myšlení, když i proslulí antičtí lékaři soudili, že rozum sídlí v srdci?

Pro úplnost je ovšem třeba poznamenat, že podle většiny současných vědců dávní chirurgové na mozku nedělali nic. Prostě jen udělali díru do hlavy a pak čekali, až se to zahojí. Vždyť to přeci byli jen primitivové z jeskyň a hliněných

chatřící. Podle starších teorií se při trepanacích buď vyháněli zlí duchové, nebo šlo o zasvěcovací obřady prováděné na vybraných jedincích. Dnes se připouští, že tyto operace mohly mít i racionálnější důvody, například snížení nitrolebečního tlaku. Jiní vědci soudí, že lidé doby kamenné a bronzové se tak pokoušeli léčit především neuropsychické choroby, jako například epilepsii, migrény, halucinace a podobně.

Záhadou je především to, odkud se tak náročný chirurgický postup v pravěku vzal. Mohl si některý šaman dovolit dlouhou řadu neúspěšných experimentů na živých lidech, než se dopracoval k úspěšnému postupu? Sotva – nejspíš by s ním zbytek jeho zdecimovaného kmene rychle skoncoval. Ještě nepravděpodobnější je, že by se takový experimentátor objevil na tolika navzájem vzdálených místech světa. Stopy po trepanacích tak zůstávají otevřeným tajemstvím a náznakem toho, že pravěk možná nebyl tak temnou a nevědomou dobou, jak si dnes často myslíme.

Pravěká střela ráže 8 mm

Mohl by to být zvláštní případ trepanace, ale možná že je to něco úplně jiného. A nechybí ani názory, že jde o důkaz přítomnosti mimozemšťanů na naší planetě. Řeč je o nálezu známém jako lebka z Broken Hill nebo také lebka z Kabwe.

Broken Hill leží v dnešní Zambii, kde se už od roku 1902 těží olovo a zinek. Dne 17. června 1921 tu švýcarský horník Tom Zwiglaar při práci našel podivnou lebku

podobnou lidské, která byla zjevně velmi stará. Nález se krátce nato dostal do rukou antropologa Arthura Smitha Woodwarda, který jej podrobně popsal v prestižním vědeckém časopise *Nature*. Článek měl velký ohlas – a nebylo divu. Lebka z Broken Hill je dodnes považovaná za jeden z významných milníků v dějinách poznávání historie lidského druhu.

Woodward tehdy usoudil, že lebka je stará necelých 40 tisíc let. Mozkovna o obsahu 1100 krychlových centimetrů nasvědčovala, že jde o některého z předchůdců moderního člověka. Tvor tedy dostal název *Homo rhodesiensis* (člověk rhodeský). Vědci se nějaký čas domnívali, že patří k populaci primitivnějších afrických hominidů, která se vyvíjela paralelně s pokročilejším evropským člověkem cromagnonským. V období mezi dvěma světovými válkami se proto lebka z Broken Hill stala i argumentem „vědeckých“ rasových teorií jako důkaz nadřazenosti Evropanů nad černochoy.

Pak se ale ukázalo, že všechno je jinak. Přesné datování sice nebylo možné, protože vrstvy v okolí nálezu vzaly za své při těžbě a lebka sama je prosycená olovem a zinkem, nicméně kosti dalších tvorů nalezených společně s ní naznačují, že její majitel opustil tento svět před nejméně 125 tisíci lety (většina odhadů alibisticky kalkuluje se stářím 125 až 300 tisíc let).

Dnes se má za to, že jde o důležitý přechodný článek mezi primitivnějším člověkem vzpřímeným (*Homo erectus*) a nejranějšími zástupci moderního člověka *Homo sapiens*. Proto v současnosti bývá nález z Broken Hill nejčastěji zařazován k druhu *Homo heidelbergensis*. A protože v důsledku nepříliš šťastného politického vývo-

je v Africe změnila název také lokalita, kde k nálezu došlo, je možné údaje o tomto artefaktu najít i pod heslem „lebka z Kabwe“. Dnes je uložena v britském Muzeu přírodní historie.

Až potud by to byla jen jedna z mnoha hádanek, které musí řešit antropologové usilující o rozluštění dramatické historie vzniku našeho druhu. Jenže na lebce z Broken Hill je divné ještě něco dalšího. Nad místem, kde měl tvor levé ucho, se totiž nachází malý kruhový otvor, který je k nerozeznání podobný ráně po zásahu střelnou zbraní. Má průměr skoro přesně 8 milimetrů, což nápadně připomíná ráži mnoha moderních střelných zbraní. Navíc v okolí nejsou žádné prasklinky, které by vznikly při úderu něčím pomalejším, než je kulka, například zbraní zhotovenou ze špičáku zvířete. A na druhé straně na spodku lebky kus kosti chybí, jako by jí zevnitř vyrazil projektil zdeformovaný prvotním nárazem. Pokud jde skutečně o stopu dráhy střely, pak výstřel šel zleva, částečně zepředu a shora; projektil lebku opustil částí zvanou okcipitální kost. Mimoděk se vnucuje představa střelce lovícího z něčeho na způsob korby velkého terénního vozu nebo nízko letícího vrtulníku – podobně jako to lovci dělají i dnes.

Zranění tohoto typu je téměř jistě neslučitelné se životem. Někteří vědci zkoumající lebku z Broken Hill však tvrdí, že na okrajích kruhové ranky vidí známky počínajícího hojení. To by znamenalo, že nejde o průstřel. Jenže jak vznikne pravidelný otvor o průměru 8 milimetrů? Jednou z možností by byla jakási obdoba trepanace cestou navrtání lebky, jenže u tvora starého nejméně 125 tisíc let je znalost podobných postupů nepředstavitelná. Další možností by byla nějaká choroba. Jenže jedi-

ná známá nemoc s těmito symptomy má jméno kulka. Většina odborníků ostatně žádné příznaky hojení na lebce z Broken Hill nezaznamenala.

Existují tedy jen dvě možná vysvětlení. Buď tu někdo střílel z moderní zbraně v době, kdy je to prakticky nemožné, nebo tvor považovaný za *Homo heidelbergensis* je něco úplně jiného. Britský odborník Jack Cuzzo se například domnívá, že jde o současného afrického domorodce postiženého degenerativní chorobou, například akromegalií, která zmenšila objem jeho mozkovny a zdeformovala tvar. Tomu ale nenasvědčují okolnosti nálezu – nehledě na to, že lovci na safari obvykle střílejí divokou zvěř, a nikoliv nemocné černochoy.

Není přitom bez zajímavosti, že existuje nejméně ještě jeden nález podobného druhu. V moskevském paleontologickém muzeu je údajně uložena lebka pratura, jejíž stáří je přibližně stejné jako stáří nálezu z Broken Hill. Má téměř stejný průstřel přesně mezi očima. Jako na porážce...

Nejstarší umění

Donedávna se mělo za to, že výtvarné umění je poměrně mladá záležitost. Když se protloukáte pravěkem, tak na hlouposti, které vás nenasytí, mnoho času nezbývá. To je alespoň obecná představa o duševním obzoru pračlověka. Jenže v roce 2003 se ukázalo, že to nemusí být pravda. Vědci tehdy v Maroku objevili plastiku, jejíž stáří odhadují na 300 až 500 tisíc let. Zcela nepochybně tedy jejím autorem není příslušník našeho druhu *Homo sapiens*.

„Kámen, který byl v Maroku objeven, je formován převážně přírodními silami,“ uvedl Robert Bednarik, prezident organizace International Federation of Rock Art Organizations (IFRAO). „Některé změny na něm však byly provedeny uměle a podle všeho také s určitým záměrem.“

Kámen má zřetelný tvar lidského těla s hlubokými rýhami naznačujícími nohy, ruce a hlavu. Na povrchu jsou zbytky materiálu rudé barvy, který kdysi možná tvořil uměle nanesenou vrstvu. V mnohém připomíná symbolické sošky žen, tzv. venuše, které ovšem pocházejí z mnohem mladší doby. Také zvyk zdobení rudou barvou přírodního původu je znám z podstatně pozdějších období pravěku. Informaci o nálezu zveřejnil odborný časopis *Current Anthropology*.

Objekt byl nalezen v oblasti teras marocké řeky Draa poblíž města Tan-Tan v hloubce 15 metrů. Usazeniny, které zde v této hloubce leží, odborníci datují do doby před 300 až 500 tisíci lety. Kromě „sošky“ se v ní nacházely i pazourky a kamenné sekyrky opracované lidskou rukou. Mikroskopická analýza našla na pravečkých nástrojích stejné stopy opracování jako na kamenné postavě. Objekt našli němečtí archeologové pod vedením Lutze Fiedlera už roku 1999 a od té doby probíhal jeho intenzivní výzkum. Teprve nyní odborníci dospěli k závěru, že by skutečně mohlo jít o nejstarší umění vytvořené lidskou rukou.

Ne všichni odborníci však tento názor sdílejí. Oponenti poukazují na to, že v období odpovídajícímu datování nálezu žili na naší planetě předchůdci člověka *Homo heidelbergensis* a *Homo erectus*. Tito hominidé sice vyráběli primitivní kamenné nástroje, současná věda však u nich nepředpokládá schopnost symbolického myš-

lení a uměleckého vyjadřování. Upozorňují, že podobný nález z vrstev starých 200 až 300 tisíc let pocházející z Berekhat Ram v Izraeli se nakonec ukázal být náhodným výtvozem geologických pochodů. Ale ani případný umělý původ by skeptiky nepřesvědčil: podle některých se mohly nálezy dostat do hlubších a starších vrstev jako součást pohřbu, podle jiných je tam dodatečně zanesla voda.

Zastánci velkého stáří objektu se však rovněž nevzdávají. Tvrdí, že okolnosti nálezu dodatečnému transportu do starších vrstev nenasvědčují. Pravost „nejstarší sošky“ tedy nejspíš potvrdí či vyvrátí až další výzkum.

Není bez zajímavosti, že český výtvarník a amatérský archeolog Jiří Mikula vydal počátkem 80. let minulého století knihu s názvem *Dvacetkrát starší než Altamira*, v níž tvrdí, že našel řadu uměleckých kamenných plastik starých stovky tisíc až bezmála jeden milion let. Umělý původ většiny popisovaných objektů je ale velmi sporný a vědecká veřejnost Mikulovy nálezy ignorovala.

Pocta pravěkému umělci

Při hledání informací o tom, jak to na Zemi vypadalo před desítkami tisíc let mají vědci neocenitelného pomocníka v dávno mrtvých lidech oněch ztracených věků. Ti na skalách zpodobnili svět kolem sebe a vytvořili tak vlastně první vědecká díla: obrazové encyklopedie nevyčísitelné informační i umělecké ceny.

Skalní kresby jsou tak dokonalé, že podle nich dnes zoologové dokáží přesně určit nejen rodová, ale často i druhová jména zvířat, kterými byl pravěký člověk na

svých sídlišťích obklopen. Badatelé zabývající se přírodou pravěku se zcela běžně odvolávají na to, že „...podle jeskynních maleb můžeme soudit...“ či „složení živočišných druhů na kresbách pravěkých lidí dokazuje...“ atd.

Jeskynní malba je sama o sobě fenomén téměř neuvěřitelný – někdy před třiceti tisíci lety se prakticky odnikud vynořilo umění, které je esteticky naprosto dokonalé, čisté a silně působící i přes nepředstavitelnou propast času. Skoro stejně neuvěřitelné ale je, že pravěký člověk zvolil téma, formu a techniku, která jeho záznamu dala nadčasový smysl a má i dnes (mimo jiné) hodnotu vědeckého záznamu. Lze říci, že ti lidé byli prvními přírodovědci. Ani esteticky nelze jejich dílům nic vytknout – naopak jsou pro mnohé dnešní umělce inspirací. Avšak navzdory tomu, že na leckteré otázky odpovídají, řadu dalších tajemství v sobě dosud ukrývají.

Nemohu si v této souvislosti odpustit malou poklonu mířící proti proudu času: pravěcí lidé po sobě zanechali něco, co nade vši pochybnost obstálo v prověřce časem. O drtivé většině slov zanechaných na dnešních nosičích informací (ale i o těchto nosičích samotných) to lze říci jen stěží. Přitom třeba právě tady je cesta ke spokojenosti a vyrovnanosti, kterou dnes tolik lidí víceméně marně hledá v různých obskurních učeních. Možná bychom kýženého stavu mysli docílili velice snadno – pouze tím, že na své dnešní plahočení, úsilí a cíle položíme měřítko oněch třiceti tisíc let.

Ale zpět k tématu. Nejdéle známé a asi i nejslavnější skalní kresby objevil v 70. letech minulého století amatérský archeolog Marcelo Thomaso de Sautuola ve

španělské jeskyni Altamira. Jak už to tak ve vědě občas bývá, akademičtí profesionálové reagovali nedůtklivě a nešťastný objevitel prožil zbytek života s pověstí podvodníka. Teprve pozdější objevy dalších podzemních galerií jej rehabilitovaly – pohřichu však až posmrtně.

Od té doby se vyrojila celá řada teorií, které se snaží vysvětlit, jak to, že se „primitivní“ lidé těch dob zmohli na takové umělecké výkony. Málokdy se to obejde bez nezbytných náboženských a kultovních motivů: podle většiny archeologů jsou podzemní obrazárny svatyně, kde kněží v skrytu konali magické přípravy na lov nebo se snažili přimět duchy, aby jejich kmeni nedělali problémy. Jiní badatelé zase hledali v kresbách zvířat vyjádření mužských a ženských principů, kultu plodnosti či odhalovali totemová zvířata. Podle těchto interpretací byly skalní obrazárny hluboko v podzemní, aby k nim měli přístup jen vybraní příslušníci kmene, kteří takto „vcházeli do lůna Matky Země“ či obcovali s duchy podsvětí.

Přestože tyto představy připomínají spíše duchovní svět hrdinů knih Karla Maye než konkrétní indicie na pravěkých kresbách, v odborné literatuře se drží již řadu desetiletí. Teprve v poslední době se začíná více přihlížet k faktům – aby se skutečnost ukázala být ještě fantastičtější.

Mnohé nyní nasvědčuje tomu, že podzemní svatyně nebyly místy, kde se primitivní malíř třásl hrůzou před božstvy a kam se odvažovali pouze otrlí kouzelníci. Tam, kde se v jeskynní hlíně dochovaly stopy, byly totiž nezřídka nalezeny i otisky chodidel žen a malých dětí.

Stejně tak padly teorie, které hledaly skryté významy v druhovém zastoupení zvířat či v jejich rozmístění na ploše jeskyně. Čím víc skalních galerií je známo, tím víc je patrné, že pravěcí umělci nejspíš kreslili všechno, co viděli.

O to více znepokojivé je, že na některých kresbách jsou postavy či objekty, jejichž reálné předlohy zůstávají záhadou. Různé strašidelné zjevy bývají připisovány šamanským maskám, zatímco létající lidé mohli představovat iluze po požití halucinogenních rostlin či hub. Mnohé však zůstává nejasné, například proč umělci po celé tehdejší Evropě zanechávali na kresbách siluety svých dlaní provedené neobvyklou technikou: přiložili na skálu ruku a přes ní (obvykle ústy) rozprášili barvivo. Byl to podpis, magický obřad, nebo znak vlastnictví? Znamenalo rozšíření této značky po celém kontinentě, že tu existovala jednotná civilizace nebo nějaký druh dálkového spojení?

A co říci na to, že mistři v realistickém zpodobnění skutečnosti malovali různé složité konstrukce, na nichž stojí lidé, rozfázované pohyby podivných létajících předmětů, či dokonce něco, co se velmi podobá písmu?

Velmi překvapivé jsou objevy nezávislého badatele, mnichovského profesora Michaela Rappengluecka, ve francouzské jeskyni La Marche. Jsou zde nejen portréty s individuálními rysy tváří, ale dokonce i postavy oblečené v botách, šatech a kloboucích – z doby před 15 tisíci lety! Kromě toho našel důlky v podlaze jeskyně, které odpovídají rozmístění hvězd v souhvězdí Plejády. Německý badatel soudí, že v nich pravěcí lidé zapalovali zvířecí tuk, aby získali věrný obraz zářících hvězd na nebi. Ve slavné jeskyni Altamira zase identifikoval podobným způsobem zobrazené

části souhvězdí Labutě, Lyry, Delfína a Orla, které tvoří takzvaný Letní trojúhelník.

Rappenglueck proto soudí, že už v době staršího paleolitu byla civilizace mnohem vyspělejší, než jsme dnes ochotni připustit. Má však stejný problém jako kdysi Sautila v Altamiře: jeho kolegové mu moc nevěří.

Postupně také roste zjištěné stáří skalních maleb. Zatímco ještě nedávno se soudilo, že pocházejí z doby před 15 až 20 tisíci lety, současné nejstarší známé evropské kresby ve francouzské jeskyni Chauvet jsou staré více než 30 tisíc let. To ovšem nic není proti Austrálii, kde byly nalezeny kresby staré 60 tisíc let – a přitom tamní domorodci dodnes vytvářejí úplně stejné. Rekord zatím drží jihoafrická obrazárna v jeskyni Blombos stará 70 tisíc let.

Pravěké kresby jsou také stále častěji objevovány na místech, kde je nikdo nečekal. Roku 1991 objevil potápěč Henri Cosquer nedaleko Marseille v hloubce 40 metrů vchod do podmořské jeskyně. Vstupní tunel stoupal a ústil v suchých sálech s mnoha pravěkými kresbami. Nechyběly ani již zmíněné otisky lidských rukou, ale také velryby a tuleni. Vchod do podzemní galerie staré 11 až 18 tisíc let zaplavilo moře, když koncem poslední doby ledové roztály ledovce a hladina stoupla o několik desítek metrů. Dá se předpokládat, že voda při tom zničila nebo ukryla řadu dalších neocenitelných památek; nelze totiž vyloučit, že nejvyspělejší skupiny lidí žily právě na pobřežích.

Ještě neobvyklejší jsou nedávné nálezy pravěkých obrazáren pod širým nebem. Mezi první patří údolí portugalské řeky Coa s více než stovkou obrazů; poté bylo učiněno několik podobných objevů na dalších místech světa. Jinde jsou odhalovány

stopy barviv pod povrchovou krustou na kamenech. Stále více se ukazuje, že pravěké malby byly všude, kde tehdy žili lidé – většinu ovšem setřely povětrnostní vlivy nebo pokryly minerální usazeniny. Díky tomu se nám zachovaly pouze obrazy z podzemních prostor.

Nelze proto vyloučit, že pravěký člověk maloval především pro radost – a možná trochu i proto, aby svým potomkům zanechal zprávu o svém světě. V každém případě to udělal mimořádně zdařilým způsobem.

Prvohorní kladivo a jiné podivnosti

V historii vývoje člověka je sice stále ještě mnoho nejistého, přesto se zdá být v hlavních rysech jasno: i ti nejodvážnější badatelé jsou ochotni připustit stáří prvních lidí moderního typu nanejvýš na 125 tisíc let. Existují však nálezy, které do tohoto schématu nezapadají. Zatímco odborníci je považují za trestuhodné padělky či omyly a nehodlají o nich vůbec diskutovat, lovci záhad usilovně hledají důkazy jejich pravosti.

V roce 1844 našel skotský lékárník David Brewster nedaleko Kingoodie kladivo i s kusem zkamenělé rukojeti zarostlé do pískovcového balvanu. Vědci z Britského centra geologického výzkumu později určili jeho stáří na 360 až 460 milionů let a nález logicky označili za podvrh. Jenže podobných objektů bylo víc. Podivné je,

že o 44 let později se ve stejné oblasti našel železný hřebík – tentokrát v uhelných vrstvách starých 60 milionů let.

Nepřekvapí asi, že většina těchto „nepatřičných“ nálezů pochází z lomů a dolů. Tak například už v 16. století našli španělští horníci v peruánských stříbrných dolech železný hřebík zarostlý do stříbrné rudy. V Austrálii našli horníci zase kus opracovaného meteorického železa a v americkém Massachusetts kovový model loďky.

V dobách, kdy lidé ještě topili uhlím, se podivné věci objevovaly také v domácnostech. Například roku 1888 v americkém Coloradu z uhlí vypadl železný náprstek, zatímco v jiných případech šlo o zlatý řetízek, kovovou lžici a řadu dalších artefaktů. V těchto případech se ale nabízela i jiná vysvětlení než prvohorní obojživelníci stolující pomocí příborů. Nálezy seriózních vědců ale tak snadno zpochybnit nešly.

Když se v 80. letech 19. století našlo na západním pobřeží USA zlato, nebylo moc lidí, kteří horečce žlutého kovu nepodlehli. Mezi nečetné výjimky patřil i J. D. Whitney, geolog státu Kalifornie. Šachty zlatokopů jej sice zajímaly také (bylo to ostatně jeho povolání), hledal v nich však něco úplně jiného – stopy existence pradávných lidí. Nebylo jich málo: hroty oštěpů, nádoby, kamenné hmoždíře i s paličkami a řada dalších nálezů. Na tom by nebylo nic zvláštního, v mnoha případech však tyto předměty ležely ve vrstvách, kde by je nikdo hledat neměl. Například dokonale vytvarovaný kamenný hmoždír s paličkou našel horník J. Neale v šachtě pod horou Touomne, která zde procházela třetihorními vrstvami starými 33 až 55

milionů let. V té době ovšem nemělo být na Zemi po inteligentním člověku ani památky.

Whitney za své pojednání o třetihorních nálezech sklídl posměch seriózních vědců, kteří ovšem dokázali argumentovat pouze tím, že pravdu mít prostě nemůže. Jaksi „in memoriam“ se jej však zastali příznivci archeoastronautických teorií, kteří v těchto nálezech vidí důkaz dávných přistání cizích astronautů na naší planetě. Není asi třeba zdůrazňovat, že odpor „oficiální“ vědy se tím jen dál prohloubil.

Potíž je v tom, že většina nálezů z 19. století se ztratila, aniž by mohly být prozkoumány moderními metodami. O jiných spekulativní literatura uvádí vyloženě nepravdivé informace, které jsou přitom opisovány z jedné knihy do druhé. Skepse profesionálních vědců je proto pochopitelná – tím spíše, že ve 20. století, kdy existovaly přesnější vědecké metody, se těchto artefaktů našlo mnohem méně. Záhadologové ale oponují tím, že v současnosti, kdy v dolech pracují důlní kombajny a domácnosti vyhřívají jiná paliva, je pravděpodobnost objevu ještě menší než dříve.

Jenže věda nemůže pracovat s něčím, co nejde doložit. Lidmi opracované předměty z třetihorních nebo ještě starších vrstev jsou dobrým námětem do sci-fi, ale nic víc, pokud je nejde prozkoumat v laboratoři. Proč se tedy tak rády ztrácejí?

Možných vysvětlení je víc. Buď nikdy neexistovaly, nebo zmizely jaksi preventivně, aby nešlo odhalit padělek. Není ostatně náhodou, že to, čemu se často říká „zakázaná archeologie“, vydatně podporují kreacionisté – lidé snažící se dokázat, že Země, příroda a člověk opravdu vznikli za pouhých šest dní, jak to líčí biblic-

ká kniha Genesis. Vypustit do světa zprávu o nálezu, který odporuje vědeckým poznatkům, a pak jej zamést pod koberec, je docela dobrá metoda jak torpédovat důvěru laiků ve vědce.

Jenže stín pochybností zůstává. Není kouře bez ohně – a těch podivných indicií je docela hodně. Co když tu opravdu někdo byl dřív než my? A co když se kabinetní věda snaží důkazy o tom potlačit? Zastánci nejrůznějších teorií spiknutí věří, že muzejní depozitáře jsou plné podivných artefaktů.

Atlantida pod Pálavou

Záhadná Atlantida vzrušuje kdekoho, přestože existenci bájně vyspělé civilizace se nikdy nepodařilo prokázat. Naproti tomu přímo na našem území existovala už v pravěku kultura, která předběhla zbytek světa o dlouhou řadu tisíciletí. Zatímco všechny známé předměty pocházející z paleolitu jsou zhotoveny z kamene nebo kostí, lovci mamutů na Moravě už experimentovali s keramikou, tkali látky, provozovali hudbu a počítali.

Věstonickou venuši u nás asi není třeba představovat; soška kypré ženy se stala symbolem pravěkého umění. Její linie sice současné módě chorobně vychrtlých žen příliš neodpovídají, její sláva však trvá už pětadvacet tisíciletí. Kterou dnešní modelku budou znát ještě i po tak dlouhé době? Kultura, která Věstonickou venuši stvořila, byla natolik výjimečná, že dodnes ukrývá řadu otazníků – včetně vynálezů, které předběhly svou dobu o pěkných pár tisíc let.

V období středního paleolitu, tedy před třiceti až dvaceti tisíci lety, se jižní Moravou pohybovala obrovská stáda mamutů a další zvěře. V povodí Dyje pod Pálavou se soustřeďovala do poměrně úzkého prostoru, a tak se tu logicky usadili pravěcí lovci. Podmínky byly tak příznivé, že jim zbyl čas i na bohatý duchovní život – od provozování šamanských kultů jako předstupně náboženství přes umění až po vymýšlení nových výrobních postupů. Svou dobu tito lidé předběhli důkladně, pak se ale zase tiše vytratil ze scény dějin. Musela přejít dlouhá řada tisíciletí, aby se opět vynořili z dlouhého zapomnění.

Už v 19. století si někteří jihomoravští vzdělanci všimli, že krajina pod Pálavou v okolí Dolních Věstonic ukrývá nejen hojné pozůstatky mamutů a dalších vyhynulých tvorů, ale také stopy po pobytu a činnosti pravěkých lidí. Uznávání odborníci té doby však jejich zprávám dlouho nevěnovali žádnou pozornost. Teprve roku 1923 označil ředitel vídeňského muzea J. Bayer lokalitu za mimořádně významnou. K tomuto přesvědčení jej přivedla soška mamuta vykopaná sběratelem Hansem Fressingem.

V roce 1924 začal okolí Dolních Věstonic systematicky a velkoryse zkoumat Karel Absolon známý spíše jako biolog, jeskyňář a krasový badatel. Hned v červenci následujícího roku našli členové jeho skupiny ve vrstvě popela přes jedenáct centimetrů vysokou sošku z pálené hlíny, která se později stala symbolem nejen samotného naleziště, ale pravěkého umění vůbec. Zpodobení ženy nápadně kyprých tvarů si získalo slávu pod označením Věstonická venuše a pod Pálavu se

začali sjíždět nejen archeologové, ale i mnohé celebrity té doby, mezi nimiž nechyběl ani prezident Masaryk.

Širší veřejnost zná z věstonického naleziště právě jen tuto sošku, ve skutečnosti tu však archeologové při výzkumech trvajících s přestávkami několik desetiletí objevili zcela mimořádnou kulturu starší doby kamenné. Mnohé nálezy nemají ve světě obdoby a naznačují, že před pětadvaceti tisíciletími lovci mamutů pod Pálavou v mnohém předběhli svou dobu. Druhá možnost ovšem je, že naše představy o oné době jsou stále ještě velmi neúplné.

Unikátní je už sám materiál Věstonické venuše. Jde o celosvětově nejstarší známé použití pálené hlíny, tedy možná o kolébku keramiky a sochařství vůbec. Vyšetření na počítačovém tomografu potvrdilo, že neznámý autor si k jejímu zhotovení opravdu cílevědomě připravil směs jemné hlíny s drobnými vápennými částicemi a vodou, kterou pak vypálil. K nejzajímavějším objevům poslední doby patří nálezu otisku prstu pravěkého člověka na jejím povrchu – na té části těla, které se spisovně říká hýždě; podle všeho patří dítěti starému asi 10 let.

Jiné stejně staré plastiky z pálené hlíny jsou známé jen ze sousedních Pavlovic a z Předmostí u Přerova, což jsou lokality, které s Věstonicemi nepochybně byly v úzkém kontaktu. Přitom zdaleka nejde jen o nahodilé vypálení kusů spadlých do ohniště – analýza naznačila, že dávní umělci si záměrně vybírali materiál určitých vlastností, a nelze vyloučit, že jej ještě vylepšovali dalšími příměsmi.

Venuše také zdaleka není jedinou keramikou, kterou tito lidé po sobě zanechali. Kromě několik dalších sošek vycházejících ze stejného vzoru se tu našlo i velké množství realisticky a se zjevným talentem ztvárněných plastik osob i zvířat.

Zcela unikátní pak je plastika ženského obličeje postiženého ochrnutím, někdy označovaná jako Venuše da Vinci. Společně s ní archeologové našli i kostru ženy postižené stejnou deformací, a navíc jakousi masku se shodnými rysy. S největší pravděpodobností tedy jde o vůbec nejstarší známý portrét skutečné žijící osoby – pravěký umělec nám umožnil nahlédnout do tváře jednoho ze svých současníků přes propast času.

O tom, že pod Pálavou tehdy nežili žádní primitivové, ostatně svědčí i další objevy. Mezi nejpozoruhodnější patří kosti zdobené pravidelnými zářezy. Nejspíš nejde o záznamy loveckých úspěchů, protože i dlouhé řady vrypů byly prokazatelně vyryty najednou. Sotva se dá předpokládat, že majitel kosti za jedno odpoledne skolil třicet mamutů. Snad to jsou jen ozdoby, proč ale je na tolika kostech počet vrypů dělitelný pěti? Pět prstů máme na každé ruce; nejde tedy vlastně o počátky matematiky? Jiné kosti zase sloužily jako hudební nástroje nebo signální pišťaly.

Není bez zajímavosti, že pravěcí obyvatelé krajiny pod Pálavou měli i mimořádnou zálibu ve zkamenělinách. Na jejich sídlišti se našly nejen fosilie, které posbírali ve svém okolí, ale i zbytky mořských tvorů z nalezišť vzdálených desítky kilometrů. Nejspíš je shromažďovali jako ozdoby nebo rituální předměty, někteří badatelé je však s úsměvem označují za první paleontology.

Donedávna se mělo za to, že lovci mamutů pod Pálavou byli také první lidé, kteří začali tkát látky. Archeologové tu totiž našli otisky skutečných tkanin v hlíně, která se zřejmě nedopatřením vypálila v ohništi. Teprve v polovině roku 2009 byly objeveny ještě starší důkazy tkaní látek, i když zdaleka ne tak přesvědčivé jako ve Věstonicích. Vědci z americké Harvardské univerzity, izraelské Hebrew University a gruzínského Státního muzea našli v jeskyních pod Kavkazem mikroskopické zbytky lněných vláken starých 43 tisíc let. Protože šlo o skalní dutiny obývané pravěkými lidmi, má se za to, že vlákna pocházejí z jejich obleků. Pokud je to pravda, budeme muset zrevidovat běžnou představu o pračlověku zabaleném do neuměle pospojovaných kusů polosyrové kůže.

Písmo doby kamenné

Když španělští dobyvatelé dorazili v 15. století na Kanárské ostrovy, našli tam kulturu, která byla posledním pozůstatkem civilizace doby kamenné. Tamní domorodci Guančové žili tak, jako o desítky tisíc let předtím žila celá Evropa, lovce mamutů nevyjímaje: měli jen kamenné a kostěné nástroje (a neznali dokonce ani lodě, přestože mezi ostrovy jsou jen malé vzdálenosti), prováděli trepanace, uctívali nadstandardně plnoštíhlé ženy a mumifikovali své mrtvé. A pochopitelně také kreslili na stěny jeskyň. V hlavním městě ostrova Tenerife v Museo de la Naturaleza y Hombre jsou v prosklených klimatizovaných boxech mumie Guančů a na okolních panelech reprodukce skalních kreseb. Nechybí tu ani jednoduché znaky nápadně

podobné modernímu písmu se zjevně abstraktním významem. Nejčastěji to jsou drobné kruhy, tečky, kruhy rozdělené křížem či hvězdičkou, krátké vlnovky, čtveřky, křížky, obdélníky, svastiky... ale také znaky podobné našemu E, U a I a dalším písmenům.

V muzeu je ale ještě něco navíc: porovnání s jeskynními kresbami z jiných míst Evropy a vyznačení stejných znaků, které se vyskytují na navzájem vzdálených lokalitách. Najednou se před námi objeví neuvěřitelný obraz – celá západní polovina Evropy od Skandinávie až po Španělsko (ale také část severní Afriky) používala stejné symboly.

A tak se vynoří otázky, které je lepší před kabinetními vědci raději neříkat nahlas. Šlo o jednotnou civilizaci provozující dálkovou výměnu poznatků? Jsou znaky jen náhodným okouzlením geometrickými tvary, nebo skutečným záznamem myšlenek?

Dnes na to nikdo neumí seriózně odpovědět, přestože určitá možná nápověda existuje. Na některých lokalitách se tyto symboly vyskytují úhledně seřazené do sloupců či řádků. Ano, jako naše písmo. Tak třeba z kanárského ostrova Hiero pochází několik skupin znaků jak ve sloupcích, tak v řádcích, na Gran Canarii (Hoya de Toledo) se dokonce vyskytuje několik sloupců napsaných vedle sebe. Nejznámější „zápis“ tohoto druhu se ale nachází ve španělské jeskyni La Pasiega. Tam archeologové našli seskupení znaků, které má s největší pravděpodobností nějaký informační význam.

Někteří badatelé dokonce vystopovali podobnost mezi těmito znaky s písmem starých Egyptanů nebo Chetitů. Našli se dokonce i nadšenci, kteří tvrdí, že nápis v jeskyni La Pasiega rozluštili. Říká se tu prý cosi ve smyslu: „Do tohoto magického příbytku duchů je vstup zakázán.“ Záchytných bodů pro luštění je ale tak málo, a prostoru pro fantazii naopak tak mnoho, že stejnou metodou bylo možné klidně docílit i překladu „Proletáři všech zemí, spojte se“.

I když se ale rozloučíme s možností odhalení skutečného obsahu pravěkého nápisu (což budeme muset – alespoň pokud se nenajdou další ukázky), už sama možnost, že lidé té doby uchovávali myšlenky v podobě záznamu, je z hlediska pátrání po neznámé minulosti lidstva velmi nadějná.

Kalendář, nebo bumerang?

Ještě nadějnější je ale zjištění, že člověk doby kamenné různých forem zápisu používal i při bádání nad tajemstvími přírody a vesmíru. Profesor Harvardské univerzity dr. Marshak zkoumal destičky z mamutoviny s podivnými zářezy nalezené v jihofrancouzských sídlištích cromagnonského člověka z doby před 35 tisíci lety. Vrypy byly do té doby považovány za záznamy loveckých úspěchů – něco jako zářezy, kterými si Hogo Fogo, zlotřilý protivník Limonádového Joea, zvěčňoval na pažbu svého derringeru památku každého protivníka odeslaného na onen svět. Marshak ovšem dospěl k názoru, že vrypy v nich nejsou náhodné, ale

že představují zápisy pozorování změn fází Měsíce. Podle něj jde s velkou pravděpodobností o pokus sestavit jakýsi lunární kalendář.

Kromě samotné existence takového záznamu je neméně pozoruhodné, že tak činil nikoliv zemědělec (dávné kalendářní systémy a pravěké observatoře jsou obvykle přisuzovány potřebě předvídání vegetačního cyklu v zemědělských kulturách), ale lovec mamutů z doby, která neměla na obdělávání půdy ani pomyšlení. Hlavním motivem pozorování v tomto případě tedy asi nebyla potřeba obživy, ale nefalšovaná badatelská zvědavost.

Nelze ale vyloučit, že „astronomický výzkum“ měl u lidí, které ne zcela přesně označujeme jako lovce mamutů, i nějaký hlubší smysl. Takzvaná Venuše z Laussel by mohla být sestrou naší Věstonické venuše – nebo alespoň sdílela její kulinářské záliby, protože i ona je pozoruhodně zaoblená. Jde o rytinu ve vápencovém bloku starou asi 25 tisíc let, která dnes spočívá v Musée d'Aquitain ve francouzské Bretani. Od své věstonické družky se žena na reliéfu liší tím, že má poněkud zřetelněji vyznačenou hlavu, na níž jsou patrné dlouhé vlasy splývající na záda. To nejdůležitější ale zřejmě drží v ruce: zvířecí roh s 13 jasně viditelnými zářezy.

Nepochybně to má nějaký mimořádný význam – jenže jaký? O tom, co nám chtěl dávný umělec naznačit, se zatím vědci nedohodli, víceméně shoda je ale v tom, že jde o jakési astronomické poselství. Třináct dní trvá, než nový Měsíc doroste do úplňku – a ženina druhá ruka spočívá na jejím oblém břiše. Je to zpráva o tom, že pravěký člověk věřil v souvislost mezi lunárním a menstruačním cyklem? To se ale-